

NAUČNOM VEŠTAČENJU U MEDICINSKOG FAKULTETA
UNIVERZITETA U BEOGRADU

Na sednici Naučnog veštačenja Medicinskog fakulteta u Beogradu, održanoj dana 19.03.2015. godine, broj 4600/13, imenovana je komisija za ocenu završene doktorske disertacije pod naslovom:

„Psihosocijalni i psihopatološki faktori sklonosti ka ponavljanju zlostavljanja dece u sledećoj generaciji“

kandidata Mr sci. dr Marije Mitković Vonić, zaposlene u Institutu za mentalno zdravlje, Beograd, i na Medicinskom fakultetu u Beogradu kao klinički asistent na Katedri za psihijatriju. Mentor je Prof. dr Dušica Lelić Toševski.

Komisija za ocenu završene doktorske disertacije imenovana je u sastavu:

1. Prof. dr Aneta Lakić, profesor Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
2. Doc. dr Milica Pejović Milovanović, docent Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu
3. Prof. dr Slavica Čukić Dejanović, profesor Fakulteta medicinskih nauka Univerziteta u Kragujevcu

Na osnovu analize priložene doktorske disertacije, komisija za ocenu završene doktorske disertacije jednoglasno podnosi Naučnom veštačenju u Medicinskom fakultetu sledeći

IZVEŠTAJ

A) Prikaz sadržaja doktorske disertacije

Doktorska disertacija Mr sci. dr Marije Mitković Vonina sadrži 151 stranicu i podeljena je na sledeća poglavlja: teorijski deo - uvod, istraživački deo - cilj rada, hipoteze, metod, rezultati, diskusija, značaj istraživanja, ograničenja u istraživanju i buduća usmerenja, zaključak, predlog mera, i literatura. Doktorska disertacija sadrži i sažetak na srpskom i engleskom jeziku, biografiju kandidata, kao i podatke o komisiji. U disertaciji ukupno ima 16 tabela, 5 dijagrama i 2 grafikona.

U **uvodu** disertacije najpre je prikazan istorijski i zakonodavni okvir, definicija, oblici, razmere, etiologija i posledice zlostavljanja dece. Detaljno je opisana sklonost odraslih osoba ka zlostavljanju dece, odnosno njeni ključni faktori. Opisan je pojam transgeneracijskog ciklusa zlostavljanja, njegove razmere, i dat je pregled literature koji se odnosi na moguće mehanizme prenosa ovog ciklusa (psihodinamski, bihevioralni i kognitivni, neurorazvojni, imunološki, genetski/epigenetski mehanizmi, uloga sistema odgovora na stres). Izdvojeni su i detaljno opisani faktori koji bi mogli imati ključni značaj za to da li će osoba biti potencijalni “nastavljač” ili “prekidatelj” ciklusa zlostavljanja, među kojima su karakteristike zlostavljanja, dimenzije ličnosti, atmosfera, disocijacija, mentalni poremećaji, somatski poremećaji i socio-demografski faktori. Prikazana je teza o posmatranju zlostavljanja u detinjstvu kao “ekofenotipa” u okviru različitih patoloških entiteta, uz poseban osvrt na mogućnost da se ovaj “ekofenotip” izdvoji i kada je u pitanju sklonost ka zlostavljanju dece (razlike potencijalnih “nastavljača” i “inicijatora” ciklusa zlostavljanja).

Ciljevi rada su precizno definisani. Oni su se odnosili na ispitivanje povezanosti istorije zlostavljanja u detinjstvu i sklonosti ka zlostavljanju u odraslom dobu, uz poseban osvrt na prediktorske efekte različitih tipova zlostavljanja na sklonost ka zlostavljanju. Istraživanje je za cilj imalo i da ispita prediktore sklonosti ka zlostavljanju u grupi onih sa i bez istorije zlostavljanja (specifičnosti potencijalnih “nastavljača” u odnosu na potencijalne “prekidatelje” i “inicijatore” ciklusa zlostavljanja), uz sagledavanje sledećih faktora kao mogućih prediktora: socio-demografski faktori, tip zlostavljanja, dimenzije ličnosti, dimenzije partnerskog atmosfere, disocijativna iskustva, psihopatološki simptomi i telesna bolest. Još

jedan od ciljeva istraživanja bio je da se ispituju moderatorski/medijatorski efekti koje navedeni faktori mogu imati u povezanosti između u istorije zlostavljanja u detinjstvu i sklonosti ka zlostavljanju u odraslom dobu. Ciljeve rada pratile su i **hipoteze** u odgovarajućem poglavlju.

U poglavlju **Metod** navedeno je da je istraživanje obavljeno u Nišu, na uzorku od 372 ispitanika iz nekih populacija, odnosno roditelja bar jednog deteta ili adolescenta (do 19 godina starosti – uzrast do završetka srednje škole) koji stanuju u urbanoj, funkcionalnoj stambenoj zoni ovog grada. Opisane su karakteristike uzorka, na in i tok selekcije ispitanika. Ovako odabran uzorak imao je za cilj da isklju i pridruženi efekat niskog socio-ekonomskog statusa, potencijalno zna ajnog faktora rizika za transgeneracijsko zlostavljanje. Još jedan od razloga za opisani odabir bilo je ispitivanje ovog fenomena u subpopulaciji nižeg rizika koja je do sada slabo eksplorisana kada je transgeneracijsko zlostavljanje u pitanju. Nakon obrade podataka, ispitanici su podeljeni u grupe onih sa i bez istorije zlostavljanja u detinjstvu. U disertaciji su detaljno opisani instrumenti koji su koriš eni u istraživanju: Opšti upitnik, Upitnik o traumatskim iskustvima u detinjstvu (Childhood Trauma Questionnaire – CTQ), Upitnik o sklonosti ka zlostavljanju dece (Child Abuse Potential Inventory – CAPI), Upitnik o iskustvima u bliskim odnosima (Experiences in Close Relationships Revised - ECR-R), Upitnik o temperamentu i karakteru, revidirana verzija (Temperament and Character Inventory Revised – TCI-R), Skala disocijativnih iskustava (Dissociative Experiences Scale – DES), i Revidirana lista simptoma (Symptom Checklist-90-Revised - SCL-90-R). Istraživanje je obavljeno prema principima dobre nau ne prakse Medicinskog fakulteta (MF) Univerziteta u Beogradu, i odobreno je od strane Eti kog komiteta MF.

U poglavlju **Rezultati** detaljno su opisani i jasno predstavljeni svi dobijeni rezultati.

Diskusija je napisana jasno i pregledno, uz prikaz podataka drugih istraživanja sa uporednim pregledom dobijenih rezultata doktorske disertacije. Na kraju diskusije izdvojen je **zna aj istraživanja**, i prikazana su **ograni enja u istraživanju i budu a usmerenja**.

Zaključak sažeto prikazuje najvažnije nalaze koji su proistekli iz rezultata rada. Nakon zaključaka, dat je **Predlog mera** u kojem su navedeni predlozi za praktičnu primenu dobijenih rezultata. Korišćena **literatura** sadrži listu od 350 referenci.

B) Kratak opis postignutih rezultata

Istraživanje prikazano u ovoj doktorskoj disertaciji pokazalo je da su roditelji sa istorijom zlostavljanja imali veću sklonost ka zlostavljanju u odnosu na one bez takvih iskustava u detinjstvu. Kada su u prediktorski model uključeni svi ispitivani faktori, emocionalno zlostavljanje u detinjstvu bilo je jedini značajan prediktor sklonosti ka zlostavljanju u svim tipovima zlostavljanja.

Značajni prediktori sklonosti ka zlostavljanju u grupi roditelja sa istorijom zlostavljanja u detinjstvu bili su sledeći faktori: veća starost najmlađeg deteta, veći emocionalno zlostavljanje, manja potraga za novim, veća istrajnost, manja samousmerenost i samotranscendentnost, veća anksioznost vezana za ata ment, i veći indeks pozitivnih simptoma distresa (PSDI). Navedeni faktori su odlikovali profil potencijalnog „nastavlja a“ ciklusa zlostavljanja, u odnosu na potencijalne „prekid a“. Disocijacija i PSDI bili su delimično posrednici veze između emocionalnog zlostavljanja u detinjstvu i sklonosti ka zlostavljanju u odraslom dobu (što su bili veći, ova veza bila je izraženija).

U grupi osoba bez iskustva zlostavljanja u detinjstvu, značajni prediktori sklonosti ka zlostavljanju bili su sledeći faktori: manji mesečni prihodi, izraženije izbegavanje kazne, zavisnost od nagrade i istrajnost, veća anksioznost vezana za ata ment, kao i veći PSDI. Navedeni faktori odlikovali su profil potencijalnog „inicijatora“ ciklusa zlostavljanja. U odnosu na roditelje bez istorije zlostavljanja, sklonost ka zlostavljanju roditelja zlostavljanih u detinjstvu više je zavisila od karaktera a manje od temperamenta i situacionog konteksta.

U celokupnom uzorku, veza između ukupnog zlostavljanja u detinjstvu i sklonosti ka zlostavljanju bila je moderisana zavisnošću od nagrade (više su visoke vrednosti imale protektivno dejstvo) i delimično posredovana vrednostima PSDI (više su visoke vrednosti

imale dejstvo faktora rizika). Dimenzija izbegavanja vezanog za ata ment bila je posrednik veze izme u intenziteta zlostavljanja i podskale problema sa decom.

C) Uporedna analiza doktorske disertacije sa rezultatima iz literature

Transgeneracijski ciklus zlostavljanja ispitivan je decenijama unazad, ali još uvek predstavlja savremenu temu istraživanja (Schoefield i sar., 2013; Thornberry i sar., 2012), s obzirom na to da mehanizmi kojima se ovaj ciklus održava još uvek nisu dovoljno poznati, i da studije daju različite nalaze. Rezultati istraživanja prikazanog u ovoj disertaciji potvrđuju mogućnost transgeneracijskog prenosa zlostavljanja, što je u skladu sa većinom studija koje su ispitivale ovaj fenomen merenjem sklonosti ka zlostavljanju (Caliso i Milner, 1992; DiLillo i sar., 2000; Doumas i sar., 1994; Narang i Contreras, 2005; Ornduff i sar., 2005). Rezultati disertacije imaju dodatnu važnost jer daju podatke o nekliničkoj subpopulaciji u kojoj rizik za zlostavljanje može biti samo latentan, a kojoj je do sada malo pažnje posvećeno u ovom kontekstu, što je u skladu sa postojećim preporukama da je potrebno ovaj fenomen istraživati u različitim podgrupama stanovništva (Thornberry i sar., 2012).

Dok su značajne bivarijatne povezanosti svih tipova zlostavljanja u detinjstvu sa sklonošću ka zlostavljanju, pronađene u disertaciji, u skladu sa drugim istraživanjima (Caliso i Milner, 1992; DePaul i sar., 2000; DiLillo i sar., 2000; Newcomb i Locke, 2001), jedino je emocionalno zlostavljanje zadržalo značajan prediktorski efekat u multivarijatom prediktorskom modelu sklonosti ka zlostavljanju. Ovakav rezultat disertacije predstavlja novinu, s obzirom na to da su, za razliku od studija drugih autora, u obzir uzeti relativni efekti svih pet tipova zlostavljanja istovremeno, uz kontrolu ostalih ispitivanih varijabli. Rezultat ističe specifičan značaj emocionalnog zlostavljanja, koji se prepoznaje u okviru različitih posrednika po mentalno zdravlje, uz pretpostavku da ovaj tip zlostavljanja može biti “srž” zlostavljanja dece (Spertus i sar., 2003; Teicher i sar., 2006).

Po pitanju ostalih razlika u profilu potencijalnih “nastavljača” i “prekidajućeg” ciklusa zlostavljanja, većina starost najmlađeg deteta, manja potraga za novim, većinom istrajnost, manja samousmerenost i samotranscedentnost, koji su u ovoj disertaciji pokazali značajan prediktorski značaj da osoba nastavi ciklus zlostavljanja, do sada nisu direktno razmatrani u

literaturi u kontekstu transgeneracijskog zlostavljanja. Disertacija pronalazi i moderatorsko – protektivno dejstvo visokih vrednosti zavisnosti od nagrade na vezu zlostavljanja u detinjstvu i sklonosti ka zlostavljanju, emu, tako e, nije prona ena paralela u literaturi. Kada je u pitanju nesigurni (anksiozni) ata ment kao prediktor rizika za nastavak zlostavljanja u ovom istraživanju, rezultat je relativno sli an nalazima drugih autora (Rodriguez i Tucker, 2011), a to je u skladu i sa protektivnim dejstvom bezbednih, stabilnih, neguju ih veza tokom života (Conger i sar., 2013; Herrenkohl i sar., 2013; Jaffee i sar., 2013; Schoefield i sar., 2013; Thornberry i sar., 2013). Posredni ki efekti disocijacije i psihopatoloških simptoma u vezi izme u zlostavljanja u detinjstvu i rizika od zlostavljanja u slede oj generaciji, prona eni u ovom istraživanju, u skladu su sa dosadašnjim podacima (Collin-Vezina i Cyr, 2003; Narang i Contreras, 2000; Dixon i sar., 2005a), s tim što disertacija govori o specifi nom dejstvu disocijacije posredno, kroz psihopatološki distres.

Kada su u pitanju razlike u profilu rizika za zlostavljanje izme u potencijalnih “nastavlja a” i “inicijatora” ciklusa zlostavljanja, podaci u literaturi su oskudni i upu uju samo na ulogu lošeg ata menta “nastavlja a” u odnosu na svoje roditelje (Rodriguez i Tucker, 2011). Istraživanje prikazano u ovoj disertaciji ide korak dalje i identifikuje i dodatne psihosocijalne i psihopatološke specifi nosti ove dve grupe roditelja koji su pod rizikom da zlostavljaju decu. Kao što je pokazano za razli ite psihijatrijske poreme aje (Teicher i Samson, 2013), disertacija je pokazala da se osobe sa i bez istorije zlostavljanja me usobno razlikuju i kada je u pitanju profil sklonosti ka zlostavljanju. Na ovaj na in, rezultati disertacije ukazuju na opravdanost da se iskustvo zlostavljanja u detinjstvu posmatra kao zaseban ekofenotip (Teicher i Samson, 2013) u razli itim kontekstima, što može biti od preventivnog zna aja.

D) Objavljeni radovi koji ine deo doktorske disertacije

1. **Mitkovic-Voncina M**, Lecic-Tosevski D, Pejovic-Milovancevic M, Popovic-Deusic S. Linking child maltreatment history with child abuse potential: relative roles of maltreatment types. *Archives of Biological Sciences* 2014; 66 (4): 1681-1687.

E) Zaključak (obrazloženje naučnih doprinosa)

Doktorska disertacija „**Psihosocijalni i psihopatološki inicijatori sklonosti ka ponavljanju zlostavljanja dece u sledećoj generaciji**“, kandidata Mr sci. dr Marije Mitković Vončina, predstavlja originalni naučni doprinos razumevanju mehanizama koji uestvuju u sklonosti da se zlostavljanje u detinjstvu prenese na sledeću generaciju. Rezultati opisani u disertaciji ukazuju na mogućnost postojanja transgeneracijskog zlostavljanja, uz posebnu važnost uloge emocionalnog zlostavljanja kao faktora rizika. Osim tipa zlostavljanja, ovo istraživanje je sistematičnije uzelo u obzir i širok spektar drugih mogućih faktora rizika (dimenzije temperamenta i karaktera, partnerskog i roditeljskog odnosa, disocijativna iskustva, psihopatološki distres, somatska bolest i socio-demografske karakteristike) koji su u literaturi bili pojedinačno prepoznati kao potencijalno značajni za ovaj prenos, ali čiji pojedinačni efekti do sada nisu bili ispitivani u okviru zajedničkog modela. Na ovaj način, istraživanje opisano u disertaciji identifikovalo je specifičan profil sklonosti da osoba bude „nastavljač“ odnosno „prekidnik“ ciklusa zlostavljanja, kao i posrednike i moderatore veze zlostavljanja u detinjstvu i sklonosti odraslog ka zlostavljanju. Jedan od najznačajnijih doprinosa ove studije odnosi se na identifikovane razlike psihološkog profila potencijalnih „nastavljača“ i „inicijatora“ ciklusa zlostavljanja, kakve nisu pronađene u dosadašnjoj literaturi. Ovi nalazi opravdavaju savremenu hipotezu o iskustvu zlostavljanja kao posebnom ekofenotipu u različitim psihopatološkim manifestacijama, i idu korak dalje opisujući i karakteristike ovog ekofenotipa među roditeljima koji su pod rizikom da zlostavljaju decu. Dobijena saznanja mogla bi doprineti planiranju preciznijih, specifičnih intervencija u radu sa dvema grupama roditelja pod rizikom, što je detaljno prikazano u poglavlju Predlog mera.

Ova doktorska disertacija urađena je prema svim principima naučnog istraživanja. Ciljevi su bili precizno definisani, naučni pristup je bio originalan i pažljivo izabran, a metodologija rada bila je savremena. Rezultati su pregledno i sistematično prikazani i diskutovani, a iz njih su izvedeni odgovarajući i zaključci.

Na osnovu svega navedenog, i imaju i u vidu dosadašnji nau ni rad kandidata, komisija predlaže Nau nom ve u Medicinskog fakulteta Univerziteta u Beogradu da prihvati doktorsku disertaciju Mr sci. dr Marije Mitkovi Von ina i odobri njenu javnu odbranu radi sticanja akademske titule doktora medicinskih nauka.

U Beogradu, 21.4.2015.

lanovi Komisije:

Prof. dr Aneta Laki

Mentor:

Prof. dr Dušica Le i Toševski

Doc. dr Milica Pejovi Milovan evi

Prof. dr Slavica uki Dejanovi
